

Nr 160.

Av herr **von Koch** m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts förslag till lag om allmän tjänsteplikt.

Kungl. Maj:ts proposition angående allmän tjänsteplikt har icke kunnat undgå att i vida kretsar väcka allvarliga bekymmer och framkalla en skarp kritik. Och detta är ej ägnat att förvåna. De principer, på vilka förslaget vilar, äro för vårt lands vidkommande alldeles nya, och det är blott naturligt att man i det längsta ryggar tillbaka för tvångsåtgärder på ett område, som förut reglerats av frivilliga avtal. Man har även livligt berörts av den utomordentligt stora räckvidd förslaget fått, i det det samma ej endast tar sikte på det mest nödvändiga, täckandet av bränslebristen, utan därjämte åtminstone ställer i utsikt — efter riksdagens hörande — tillgodoseendet av andra viktiga och omfattande önskemål. Man har ej heller kunnat undgå att förvåna sig över att detta lagförslag, som ursprungligen utarbetats med hänsyn till det tillstånd, som uppstår under krig, kunnat anses lämpligt att redan under nu rådande förhållanden genomföras. Och slutligen har bland landets jordbrukare yppat sig en stark farhåga för att lagens tillämpning skall komma att medföra gynnsamma verkningar allenast för industrien, medan jordbruket, som av allt att döma i första rummet kommer att drabbas av tvånget att lämna arbetskraft, skall därigenom väsentligen hämmas i utförandet av sin under dessa tider mer än eljest betydelsefulla gärning inom folkhushållningen.

För dem, som betrakta saken uteslutande från nyss antydda synpunkter, ligger det nära till hands att utan vidare avstyrka det framställda förslaget. Emellertid är frågan ingalunda så enkel. Den har även en annan och mycket betydelsefull sida. Vi befinna oss onekligen i ett svårt nödläge, och det går ej gärna att komma därur utan att vi besluta oss för att vidtaga extraordinära åtgärder. Den uppställda planen att ersätta vår hittillsvarande stora bränsleimport genom en enorm vedavverkning är i och för sig ett utomordentligt stort och krävande företag; härtill kommer

ock, att avverkningen måste genomföras under mycket kort tid och under den del av året, som är alldeles speciellt upptagen av jordbrukets viktigaste arbeten. Skall hela den stora planen ej falla samman, kräves tydligen, att den ena näringens målsmän ej ensidigt betrakta sina intressen utan försöker se frågan i stort. Det förefaller också naturligt, att man med bortseende från det, som onekligen verkar motbjudande i den förelagda planen, dock söker att bidra till lösandet av dess stora huvudtanke: att i möjligaste mån skydda det svenska folket undan arbetslöshet och nöd. Inför utsikten, att en stor del av det arbetande folket skall genom bränslebrist berövas sitt levebröd och tvingas utstå umbäranden och lidanden, måste alla krafter samverka för att, så långt det är möjligt, förebygga den hotande faran. Även om man betraktar saken ur rent nationalekonomisk synpunkt, synes den nuvarande situationen mana till ett utnyttjande av skogarna. Även om kol kan anskaffas i någon ringa kvantitet, är dock priset därå så enormt, att man bör i största möjliga utsträckning ersätta det med ved.

Utgår man från denna uppfattning, gäller det att avgöra, i vilken utsträckning den föreslagna tjänsteplikten är behövlig. Det torde då till en början stå klart, att densamma bör inskränkas att omfatta allenast bränsleanskaffning för kronans räkning. Ehuru man beträffande bränslet bör kunna räkna med en betydande frivillig avverkning under förutsättning av höga vedpris, är det dock, med hänsyn till de enorma vedkvantiteter, det nu gäller, och den korta tid, som avverkningen skall pågå, troligen nödvändigt att på detta område formellt tillämpa tjänstepliktsprincipen. Emellertid är det av den allra största betydelse, att tvångsmetoderna *inskränkas* så mycket som möjligt, så att det allmännas ingripande ej blir onödigt omfattande och tungan olidlig för särskilt jordbrukarna. Det kan nämligen ej nog framhållas, att dessa senare nu äro ålagda det allra viktigaste uppdrag, som under rådande nöd och dyrtid kan ifrågakomma, nämligen säkerställandet av livsmedelsproduktionen. Allt vad som kan göras för att minska jordbrukarnas andel i arbetet för bränsleanskaffningen, måste därför göras.

I detta syfte föreslås till en början, att *industrien*, som framför allt skall draga fördel av de nu ifrågavarande åtgärderna, ålägges att i särskilt stor utsträckning bidra till bränslebehovets fyllande. Det kan visserligen anses självfallet, att den industri, som förfogar över skog, skall åläggas anskaffa ved för egen drift; härtill bör dock läggas, att nämnda industri även bör förse samtliga sina anställda personer med deras bränslebehov och dessutom i den mån skogen ger tillgång även lämna tillskott till kommunikationsverken m. m. För att detta skall bli fullt klart, bör

bestämmelse härom införas i lagen, varjämte förbud bör utfärdas för ifrågasvarande industri att utan tillåtelse från vederbörande statsmyndighet för egen del inköpa ved från annat håll — en åtgärd, som väl motiveras därav, att stora industriföretag ofta bedrivit konkurrens å vedmarknaden, varigenom vedtillgången för hushållsbrukning väsentligt nedgått.

Vad därefter angår de *skogsägare, som ej utöva industriell verksamhet*, torde billigheten bjuda, att de i så stor utsträckning som möjligt medgivnas rättighet att genom *frivillig* medverkan undgå det med tjänsteplikten förenade tvånget. Härigenom skulle hela den lagstiftning, som nu föreslås, erhålla en helt annan karaktär. Under den *nödvändiga förutsättningen*, att veden åsättes ett högt pris av riksvärderingsnämnden, kan man hoppas, att härigenom hela företaget skall komma att framstå i ett annat ljus och kunna mottagas med icke fullt så bittra känslor, som hittills varit fallet.

Hur saken i praktiken skall kunna ordnas, torde framgå av följande: Bränslekommissionens ombud fastställer den vedkvantitet, som inom en viss kommun erfordras, varefter skogsinnehavarna äga att frivilligt åtaga sig huggning och leverans av veden inom en bestämd tidrymd. Om ej särskilda omständigheter tala däremot, ledes arbetet av skogsägaren själv. Att överledningen av det hela likväl skulle ligga i vederbörande statsmyndighets hand är tydligt, liksom att förfogandelag och tjänsteplikt skola äga tillämpning i de fall, då frivilliga avtal ej komma till stånd. På detta sätt skulle transporten av veden, som måhända är den mest invecklade frågan, erhålla den bästa lösningen. Att på tvångets väg ordna denna transport torde nämligen ur flera synpunkter vara förenat med mycket stora olägenheter.

Vad sedan beträffar den *arbetskraft*, med vilken denna jätteavverkning skall utföras, har i propositionen förutsatts att i främsta rummet de skogs- och jordbruksarbetare, som äro bosatta inom respektive kommuner, skola användas. Fördelarna härav ur avverkningssynpunkt ligga i öppen dag; männen i fråga äro väl förtrogna med skogsarbeten och inga särskilda anordningar äro behövlige för tillhandahållande av extra bostäder och livsmedel. Hänsynen till att i möjligaste mån spara på jordbrukskraften, torde dock tvinga till att ställa annan arbetskraft i stor utsträckning till förfogande. I propositionen har ock detta antytts, i det ett särskilt tillskott ställes i utsikt för dem, som på grund av oerfarenhet i skogsarbete åtminstone till en början ej kunna erhålla skälig förtjänst, varjämte bidrag enligt gällande författning om arbetslöshetsunderstöd kan lämnas till dem, som komma från annan ort och ha familj att försörja. Emellertid torde närmare bestämmelser härom böra fastslås i lagen, var-

jämte arbetsledningen i samråd med arbetsnämnden erhåller i uppdrag att ordna med kost och logis m. m. Under förutsättning härav torde tjänsteplikten kunna tillämpas för bland annat dem, som i tidigare år sysslat med jordbruks- och skogsarbete, men sedan bosatt sig i städer eller övergått till industrien. Märkas bör att vissa med avverkningen förbundna arbeten ej kräva någon egentlig yrkesutbildning, varför även i skogsarbete fullt okunniga böra kunna användas. Då blott en mindre del av vedkvantiteten beräknas komma att uttagas från Norrland, men dugliga skogsarbetare just där äro tillfinnandes i betydande antal, vilka utan svårighet kunna lämna arbetet vid sågverk m. m., torde man kunna räkna med att arbetskraft därifrån förflyttas till södra och mellersta Sverige i och för skogshuggning. Beträffande denna arbetskraft torde böra uppmärksammas, att den i främsta rummet utnyttjas såväl för lämpligt belägna statsskogar som även för de mångenstädes väl sparade ecklesiastika boställsskogarna. Huru än denna avverkning i större stil ordnas — och hänsyn till att spara jordbrukets arbetskraft manar att i stor utsträckning tillgripa denna utväg — bör emellertid de välfärdsåtgärder, som omnämnas i propositionen, genomföras så fullständigt som möjligt i syfte att skydda arbetarna mot faror av olika slag. Vikten härav är så stor, att tydlig bestämmelse härom bör införas i lagen.

Med stöd av ovanstående få undertecknade hemställa,

att den kungl. propositionen omarbetas efter följande principer:

1). Tjänsteplikten omfattar allenast anskaffning av bränsle för kronans räkning.

2). Industrier, som äga skog, förpliktigas att i mån av tillgång i första hand anskaffa bränsle för såväl egen arbetsdrift som de anställdas förbrukning samt, i den mån så är möjligt och befinnes lämpligt, även för andra ändamål, i samband varmed bör tagas i övervägande huruvida ifrågavarande industrier nu borde förbjudas att utan statsmyndighetens hörande inköpa bränsle från annat håll.

3). Skogsägare medgivas rätt att i största möjliga utsträckning genom frivillig överenskommelse med statens organ leverera den fastställda vedkvantiteten.

4). Statens skyldighet att träffa nödiga välfärdsåtgärder för samt lämna tillskott till tjänstepliktiga, som

för skogsarbete förflyttas till annan ort än där de äro bosatta, fastslås i lagen.

Då tiden ej medgivit oss att i lagparagrafer utforma nu angivna principer, hemställes vördsamt, att lagutskottet ville gå i författning därom, ifall nämnda principer godkännas.

Stockholm den 19 maj 1917.

G. H. von Koch.

Anders Pers.

Otto Mannheimer.
